

Et ideo de potentia Dei absoluta fieri non potest ens creatum, quod hujusmodi subordinationem non habeat ad increatum ens; ergo signum est esse fundatam in ipsamet essentiali ratione entis creati. Quocirca, quamvis per præcisionem rationis, et conceptus inadæquatos mentis, apprehendi possit dependentia in essendo, ut prior ratione quam dependentia in causando, et ideo possit etiam prior concipi ut primo constituens, et modificans communem rationem entis ad rationem entis creati; posterior vero concipi valeat ut proprietas vel attributum creati entis; tamen in re ipsa hoc non est attributum accidentale, sed quasi transcendente, cum in re nihil addat essentiali entis creati, licet concipiatur per habitudinem ad aliquid extrinsecum, et sub ea ratione censeatur tanquam proprietas metaphysica potius quam physica, ad eum modum quo transcendentia attributa entis sunt proprietates ejus.

7. Ultimo dicendum est, de ratione entis creati esse ut sit subjectum vel subordinatum enti increato ad obediendum illi in recipiendo et agendo quicquid contradictionem non inveniverit. Hæc conditio entis creati magis ad Theologos spectat, quam ad philosophos naturales; differt enim hæc proprietas a præcedenti, quod illa solum consistit in dependentia entis creati quoad vim naturalem efficiendi vel causandi effectus suæ naturæ proportionatos, et ideo talis dependentia lumine naturali facile cognosci potest; hæc vero posterior conditio addit, ens creatum ex vi suæ entitatis aptum esse obedire Deo in recipiendo vel agendo quemcumque effectum possibilem, et non repugnantem, etiamsi naturalem virtutem vel capacitatem talis entis excedat. Quod non potest tam facile cognosci lumine naturæ, quia attingit aliquo modo, seu dicitur habitudinem ad supernaturales effectus, quos creatura attingere non potest, nisi ut elevata per divinam virtutem, quæ elevatio magis est nobis manifestata per ea quæ revelata sunt, quam naturali lumine. Ex his ergo, quæ, vel per fidem revelata sunt, vel revelatis sunt magis consentanea, colligitur satis probabiliter hæc proprietas entis creati. Nam credimus hominem recipere a Deo supernaturales perfectiones quas natura ejus non postulabat, nec ei debebantur. Item, humanitas Christi elevata est ad unionem hypostaticam, cujus naturaliter capax non erat. Item, eadem humanitas, et sacramenta, et alia hujusmodi elevantur a Deo ad agendum ali-

quid ultra suam naturalem virtutem; hæc autem omnia supponunt hujusmodi creaturas ex se, et antequam eleventur, natas esse obedire Deo volenti tali modo in illis, aut per illas operari, et quoad hoc est eadem ratio de his creaturis, et de omnibus; ergo dicendum est ens creatum ut sic habere hanc subordinationem ad Deum, ut natum sit obedire illi in agendo, et recipiendo quicquid non repugnaverit.

8. Atque hinc nata est doctrina Theologorum de potentia obedientiali creaturarum respectu Dei, quam prius indicavit Augustinus, lib. 9 Gen. ad lit., c. 47, et inde D. Thomas 1 p., q. 115, art. 2 et 4, et in 1, dist. 42, quæst. 2, art. 2, ad 4, quem cæteri Theologi, præsertim ejus discipuli, secuti sunt, et apertius eam declarant in potentia passiva; est autem eadem proportionalis ratio de potentia obedientiali activa, ut late tractavi in 1 tomo tertiæ partis, disput. 31, sect. 6. Denique ratio hujus subordinationis a priori sumenda est ex pleno dominio quod Deus habet in suam creaturam, ut ea uti possit in omnem usum qui non involverit repugnantiam aut contradictionem. Hujusmodi enim plenum dominium ad infinitam Dei omnipotentiam pertinet; non enim est dominium omni ex parte perfectum, nisi includat potestatem ad omnem usum possibilem. Huic autem pleno dominio Dei correspondet in creatura plena subjectio; nam duo hæc correlativa sunt; ad hanc autem subjectionem necessaria est talis conditio ex parte creaturæ, ratione cujus apta sit ad exequendum quicquid Deus voluerit, vel recipiendo, vel agendo. Unde, sicut non potest Deus ens creatum efficere, cujus plenum ac perfectum dominium non habeat, ita non potest ens creatum fieri, quod non habeat prædictam conditionem, et subordinationem, seu subjectionem ad Deum.

9. Dices: hæc conditio vel subjectio nec formaliter pertinet ad essentialem rationem entis creati præcise conceptam, nec etiam est proprietas naturaliter ac necessario consequens illam; ergo nullo modo per se aut necessario convenit enti creato. Antecedens patet quoad priorem partem; quia essentialis ratio entis creati in hoc præcise consistit, ac sufficienter salvatur, quod sit ens essentialiter pendens a Deo. Quoad posteriorem vero partem probatur, quia illa subjectio est in ordine ad supernaturales actiones vel effectus, et ideo non pertinet ad naturalem ordinem, sed ad supernaturalem; ergo non potest

consequi ex ratione entis creati ut sic; quia ens creatum abstrahit a naturali et supernaturali. Respondetur, hujusmodi conditionem entis creati, quam per hanc ultimam subjectionem ad Deum declaravimus, non addere ipsi enti cui convenit aliquam rem, vel realem modum ex natura rei distinctum ab ipso ente, sed explicare solum ipsam intrinsecam conditionem entis creati, sub diversa habitudine ad Deum, et ad omnipotentiam illius, et supernaturales actiones ejus. Quapropter per hanc conditionem in re ipsa nihil aliud explicatur, quam essentia entis creati; declaratur autem per modum cujusdam attributi, seu proprietatis metaphysicæ, similis attributis entis, ut in proximo superiori puncto dicebamus.

10. Ad argumentum ergo respondetur, si de re ipsa loquamur, essentialem rationem entis creati non declarari plene et adæquate per hoc solum quod est ens dependens; nam, licet in hac habitudine implicite contineatur omnis alia subjectio ad Deum, non tamen explicite declaratur, quod a nobis fit, cum explicamus omnes prædictas subjectiones ad Deum. Inter quas, prout a nobis ratione distinguuntur per inadæquatos conceptus, quamdam etiam rationem ordinis intelligimus, et unam apprehendimus ut primariam et essentialem rationem; alias vero ad modum proprietatum. Unde sub hac consideratione concedimus hanc esse proprietatem entis creati; negamus tamen per se et intrinsece pertinere ad supernaturalem ordinem, quia non constituit modum aut determinatum ordinem entium, sed talis est, qualis est entitas, in qua reperitur, ut latius in prædicto loco a nobis dictum est. Quin potius (quod advertendum est) non tantum hæc ultima subordinatio in ordine ad divinam omnipotentiam, ut operantem super legem naturæ, communis est naturalibus et supernaturalibus entibus, sed etiam prior, quæ est in ordine ad actiones vel causalitates unicuique rei connaturales. Supponimus enim ex Theologia, quædam esse naturalia entia, alia supernaturalia, præsertim illa quæ dicuntur supernaturalia quoad substantiam, quæ solum sunt accidentia quædam, quæ nulli substantiæ creatæ possunt esse connaturalia. Hæc ergo supernaturalia entia actiones habent, vel causalitates suis entitatibus proportionatas, in quibus etiam subordinantur Deo, et ab ipso pendent, in qua dependentia conveniunt cum cæteris entibus naturalibus, ser-

vata proportione. Atque hac ratione, dependentia entis creati a Deo in omni sua ac propria causalitate communis est non solum naturalibus entibus, sed etiam supernaturalibus; possunt autem hæc supernaturalia entia elevari ad agendum vel causandum aliquid ultra causalitatem sibi connaturalem; nam in hoc non minus subjiuntur Deo quam reliqua entia ordinis naturalis, atque hac ratione omnis hæc subjectio et dependentia respectu Dei abstrahit ab ente naturali et supernaturali, et communis est omni enti creato ut sic.

11. Per hæc igitur sufficienter videtur declarata communis ratio entis creati, et obiter jam explicuimus causas, effectus et proprietates ejus. Nam ens creatum ut sic præcise et abstracte sumptum, non requirit aliam causam, nisi ipsum increatum ens, in quo habet sufficientem causam efficientem, exemplarem et finalem; formalem autem et materialem per se ac positive non postulat ex sola communi ratione entis creati, sed admittit illas in aliquibus entibus, de quibus postea videbimus. Et simili modo, licet quædam entia creata requirant alias causas efficientes præter Deum, saltem ut connaturali modo fiant vel exsistant, tamen ratio entis creati ut sic illas non requirit. Simili modo philosophandum est de effectibus; nam ens creatum ex vi hujus communis rationis, licet sit capax causalitatis, nullum tamen definitum causalitatis genus sibi determinat, sed hoc solum quod in omni causalitate sua, quæcumque illa sit, Deo subordinatur, et ab illo pendet, prout jam declaratum est. Ex quo tandem proprietates entis creati ut sic sufficienter sunt etiam traditæ; nullas enim alias habet, præter communia attributa entis, quæ modo sibi accommodato participat, et alia, quæ limitationem et imperfectionem ejus concomitantur, ut sunt compositio, dependentia et subjectio, de quibus dictum est. Illa vero prima conditio entis creati, nimirum, quod finitum aut limitatum necessario esse debeat, explicari hoc loco fusius posset; tamen prætermittendam eam duxi, quia limitatio quoad perfectionem essentialem entis creati nullam habet difficultatem, cum supra demonstratum sit, non posse creaturam divinam perfectionem adæquate recipere; quod si inferior sit, necesse est ut infinite ab illa distet; quia res simpliciter infinita (ut est Deus) non potest aliam superare excessu finito, alias per finitum augmentum possent ad æqualitatem pervenire. Si autem ens creatum necessario distat

infinite a perfectione divina, necesse est ut ipsum sit finitæ perfectionis essentialis. Quod vero spectat ad infinitatem entis, vel in quantitate molis, vel intensione alicujus qualitatis, non est præsentis disputationis, cum non pertineat ad ens creatum, ut sic, sed ad determinatas rationes entis, de quibus proprie disputant philosophi, in 3 Phys., et attinguntur a Theologis, 1 p., q. 7, et in 1 dist. 43.

DISPUTATIO XXXII.

De divisione entis creati in substantiam et accidens.

Explicata communi ratione entis creati, sequitur declaranda ejus divisio, ut per eam ad pertractandas et dignoscendas determinatas rationes entium, quantum ad metaphysicum spectat, progrediamur. Solet autem hujusmodi ens proxime dividi in decem prædicamenta; tamen divisio a nobis proposita aptior visa est ad servandum doctrinæ ordinem, et explicandum rationes omnes communes, et quasi transcendentales, quæ sub ente considerari possunt. De hac ergo divisione breviter dicemus, quomodo membra ejus opponantur, et sufficienter divisum exhauriant, et quomodo in illius communi ratione convenient.

SECTIO I.

Utrum ens proxime et sufficienter dividatur in substantiam et accidens.

1. Prima ratio dubitandi esse potest, quia substantia non solum in entibus creatis, sed maxime in increato reperitur; non ergo recte dividitur ens creatum per rationem substantiæ, alioquin continebitur aliquid sub membro dividente, quod non continetur sub diviso; vel saltem modus contrahens seu determinans divisum, universalior erit seu communior quam ipsum divisum. Quod si forte dicatur substantiam in ea divisione non sumi, ut abstrahit a creata et increata, sed definite pro substantia creata, oritur hinc alia difficultas, nimirum ens prius fuisse dividendum in substantiam et accidens; deinde vero substantiam in creatam et incretam; quandoquidem substantia creata non convenit cum increata solum in ratione entis, sed etiam in ratione substantiæ; ergo nullo modo potest præsens divisio enti creato attribui.

2. Secundo, sunt aliæ divisiones entis æque

universales, et immediate partientes ipsum ens; ergo nulla est ratio ob quam præsens divisio cæteris præferatur. Antecedens patet, nam ens dividi potest in absolutum et respectivum, quæ divisio adæquata est enti, cum nullum excogitari possit ens, quod non sub altero membrorum contineatur. Unde fit, hanc divisionem esse proximam et immediatam ipsius entis, alioquin non possent membra dividenda illud adæquate dividere. Item dividitur ens creatum in actum et potentiam, quæ etiam est adæquata et immediata divisio. Item dividi potest ens in completum et incompletum; dantur enim quædam entia integra et totalia, ut sunt substantialia supposita, quæ merito completa entia nominari possunt; alia vero sunt, quæ sunt partes aut affectiones talis entis, quæ sub ratione entis incompleti comprehenduntur; sub quo membro non tantum accidentia, sed etiam partes substantiæ comprehenduntur. Unde constat, hanc divisionem esse valde diversam a præcedenti; quod autem sit adæquata, per se notum est, quia membra immediatam contradictionem includunt, dividuntque immediate ipsam rationem entis, quia illi modi quasi transcendentales sunt, et proxime determinant et quasi efficiunt ipsam rationem entis. Videtur autem hæc partitio aptior ad explicandam communitatem, seu analogiam entis, quia solum ens completum esse videtur principale membrum, et per habitudinem ad illud, reliqua omnia entis rationem participant.

3. Tertio hinc oritur præcipua difficultas, nam videtur illa divisio plane insufficientis; nam præter substantiam et accidentia, datur aliquid quod participat rationem entis, et non est substantia nec accidens; ut, verbi gratia, modus rei non est substantia rei, ut per se notum est, nec etiam est accidens, quia non inhæret, sed perquamdam identitatem afficit rem cujus est modus. Quod præsertim declaratur in dependentia creativa, qua ens creatum producit et conservatur a Deo; illa enim aliquid rei est, et hoc modo sub ente continetur; et non est accidens, quia non est in subjecto, nec ex subjecto, sed est prior natura omni subjecto, cum sit ex nihilo; nec etiam est substantia, quia ex natura rei distinguitur a substantia, quæ per ipsam producit. Et confirmatur augeturque difficultas ex quibusdam proprietatibus substantiæ vel entis, quæ secundum suas rationes formales non censentur esse substantiæ, sed proprie-

tates substantiæ, et tamen non sunt etiam accidentia, quia in re non distinguuntur a substantia, nec realiter nec modaliter, sed tantum formaliter, ex mentis præcisione, quæ est rationis distinctio. Assumptum declaratur, nam est proprietas substantiæ, esse aptam ut substet accidentibus, quæ tamen proprietas neque addit substantiæ ullum accidens, nec declarat ipsam rationem substantiæ. Simile est de hac proprietate esse principalem virtutem operandi, et similibus. Idemque argumentum majori ratione fieri potest de ipsis proprietatibus entis in communi, quæ nec accidentia esse possunt, nec substantiæ, cum utrisque communes sint, et tamen sunt entia, alioqui nihil essent; illa ergo duo membra non dividunt sufficienter ens.

Questionis resolutio.

4. Nihilominus dicendum est, illam esse optimam ac sufficientem divisionem entis. Quæ sententia adeo est communis, ut tranquillam res per se nota ab omnibus recepta sit; quapropter magis indiget terminorum explicatione quam probatione. Quod ergo in rebus creatis quædam sint substantiæ, quædam vero accidentia, ex ipsa continua rerum mutatione et alteratione manifestum est; mutatur enim aqua, verbi gratia, ex calida in frigidam, et e converso, et homo nunc sedet, nunc vero ambulat, per quas mutationes aliquid rei amitti vel acquiri necesse est, alioqui non fieret mutatio realis; non amittitur autem, nec mutatur substantia; integra enim manet substantia aquæ vel hominis, sive calefiat, sive frigeat, sedeat, aut ambulet; est ergo accidens illud in quo fit mutatio; dantur ergo in entibus quædam quæ sunt accidentia. Unde ulterius necessario concluditur, aliquid esse ens, quod sit substantia; nam accidens alicujus est accidens, nimirum substantiæ. Quod si quis dicat etiam accidentis posse dari accidens, respondetur, necessario sistendum esse in aliqua substantia, quia, licet unum accidens alteri accidat, tamen cum neque in hoc ordine possit in infinitum procedi, neque sisti in aliquo accidente, quod nulli subjecto accidat (alioqui jam non esset accidens, sed substantia), necessario sistendum est in aliquo ente, quod sit substantia, quodque sit primum et quasi radicale subjectum et fundamentum accidentium. Quod etiam manifestant prædictæ accidentales mutationes, sub quarum terminis necesse est ut idem sub-

jectum maneat, quod non potest esse nisi substantia, sive sola ac nuda, sive aliis accidentibus affecta. Sic igitur satis constat, convenienter dividi ens in substantiam et accidens.

5. Quod vero sufficienter etiam dividatur, eodem fere discursu concludi potest; nam vel ens tale est, ut nulli alteri accidat, vel est tale ut alicui accidat, seu ut alicui enti adhæreat, illudque afficiat accidentaliter, seu extra essentiam ejus. Quidquid priori modo se habet, sub ratione substantiæ comprehenditur; quod autem posteriori, sub ratione accidentis. Non potest autem inter hæc duo membra sic explicata medium inveniri; nam immediatam contradictionem includunt, ut ex ipsis verbis a nobis propositis satis constat. Coincidit autem hæc ratio cum illa vulgari, quod ens per se, et in alio, habent inter se immediatam oppositionem, unde necesse est alterutrum ex his modis omni enti convenire; ens autem per se constituit substantiam; ens vero in alio constituit accidens; ergo adæquate dividunt ens. Quid autem per hos duos modos, *per se*, et *in alio*, significetur, non potest breviter explicari, sed in sequentibus disputationibus tractandum est; nunc tantum supponatur, utrumque sumi ut includit immediatam negationem alterius, ita ut quidquid non est in alio ad modum accidentis, id est, inhærendo, vel afficiendo extra essentiam rerum, per se esse dicatur et sit substantia, et e converso, quidquid per se non est, sed alicui adhæret, sit in alio, et accidens dicatur. Quanquam ex his duobus modis melius modus per se concipiatur, et explicetur a nobis per negationem alterius, quia simplicior est quam modus existendi in alio. Atque hoc nunc sit satis ad explicandam sufficientiam hujus divisionis; nam exacta declaratio horum modorum inferius tradenda est, ut dixi. Et respondendo ad difficultates propositas hæc divisio amplius declarabitur.

Responsio ad primam dubitandi rationem.

6. Ad primam ergo rationem dubitandi, primo dicendum est, in hac divisione, prout a nobis tradita est, membra dividenda sumenda esse proportionata diviso. Cum ergo divisum sit ens creatum, utrumque membrum dividens accipiendum est, quatenus per modum enti creato accommodatum constituitur. Et quidem in accidente hoc nulla indiget declaratione, quia juxta sanam et Ca-